

פועל שם פועל שם פעולה

טיפים

עינת דהן, מדריכת לשון עולים, חינוך התיישבותי

עבודה על שורשים

► שורש = שלוש (או ארבע אותיות) החוזרות על עצמן במשפחת המילים של השורש.

► יצירת שמשות סביב שורשים.

נציג בפני התלמידים שורש, ונבקש מהם לרשום את כל המילים שהם מכירים, שבהן חוזרות האותיות הללו ברצף המסוים.

למשל שורש כת"ב: כתב, יכתוב, כתיבה כתוב, כתובת, כתב, מכתב, הכתבה, מתכתב

מפה להמשיך לשורשים אחרים כמו: למ"ד, אה"ב, עב"ד, חש"ב, דב"ר, קר"א, בד"ק ועוד.

עבודה על זיהוי שמיעתי של השורש

ניתן לעבוד כך על מילים נוספות תוך כדי אימון חוש השמיעה
וזיהוי צלילי של רצף העיצורים בשורש.

הבנת קיומו של **שורש**-הבנה בסיסית של מבנה העברית

➤ העבודה הזו מקנה לתלמיד את ההבנה הבסיסית לגבי המבנה של העברית.

➤ התלמידים רואים את האותיות החוזרות בכל המילים.

➤ לעתים קרובות אם מזהים את השורש, ניתן באמצעותו להבין את המילה.

לדוגמא: בן גוריון חלם **להפריח** את המדבר.

אם הם מזהים שהשורש הוא פ.ר.ח, הם יכולים להבין גם ללא תרגום מילוני את משמעות המשפט.

1. המורה רוצה להקדים את השיעור.

יש לבקש מהתלמידים לחפש מילים עם הרצף של ק.ד.מ, אם יהם מזהים את השורש ק.ד.מ מזהים את המילה "מוקדם", הם יוכלו להבין את המשפט באמצעות השורש ו/או באמצעות הקונטקסט.

2. האיש הרחיק את הכלב מהילדים.

כשהתלמידים יזהו שבמילה "רחוק" קיים הרצף הזה, הדרך להבנת משמעות המשפט תהיה קצרה גם ללא שימוש במילון.

3. התקרבותי אל הדלת ופתחתי אותה בשקט.

השורש ק.ר.ב מוכר לתלמידים מהמילה "קרוב" המוכרת להם.

4. התלמידים האזינו לשיר.

השורש א.ז.נ מוכר לתלמידים מהמילה "אוזן" המוכרת להם.

5. הסתכלו בתצלום, והביעו דעתכם.

שורש צ.ל.מ מוכר לתלמידים, מכאן הדרך להבנה קצרה.

מבנה הפועל פועל = עוגה

מילים בעברית בנויות באופן שבו מכינים עוגה.

למה אנו זקוקים כדי להכין עוגה?

- ▶ תבנית- תבניות אפייה בצורות שונות- למשל: תבנית מלבנית, תבנית עגולה וכדומה.
- ▶ בלילה שאותה ניצוק לתבנית-למשל: בלילת שוקולד או בלילת גבינה וכדומה.
- ▶ תוספות לאחר האפייה- למשל: קרם, קצפת, סוכריות וכדומה.

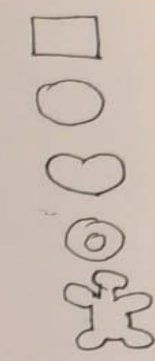
פועל = עוגה

פועל (וגם רוב בשמות) בעברית בנוי באופן שבו מכינים עוגה.

למה אנו זקוקים כדי "להכין" פועל?

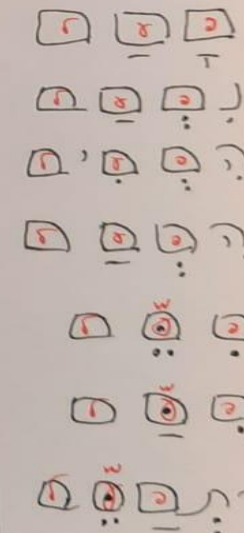
- ▶ תבנית-בניין = תבניות בצורות שונות- למשל: פעל, נפעל, הפעיל וכו'.
- ▶ בלילה-שורש = שאותה ניצוק לתבנית-למשל: כת"ב, למ"ד, אה"ב, שמ"ר וכו'.
- ▶ תוספות-מוספיות = (כל האותיות במילה שאינן שורשיות)- למשל: תי, תם, נו, ג, הָ ועוד.

עושה

+ תוספות	בנייה	+ תבנית
<p>קרט קצבת אמקת סוט סוכיות צבע אריות ...</p>	<p>שוקולד כריש שבינה תרפ"ח ...</p>	

= עושה

פועל

+ מוספים	שורש (בנייה שלוש אותיות)	+ בניין
<p>תל תש תו תח ...</p>	<p>ל.מ.ד ח.ש.ב כ.ת.ב ע.ב.ד א.ה.ב ...</p>	

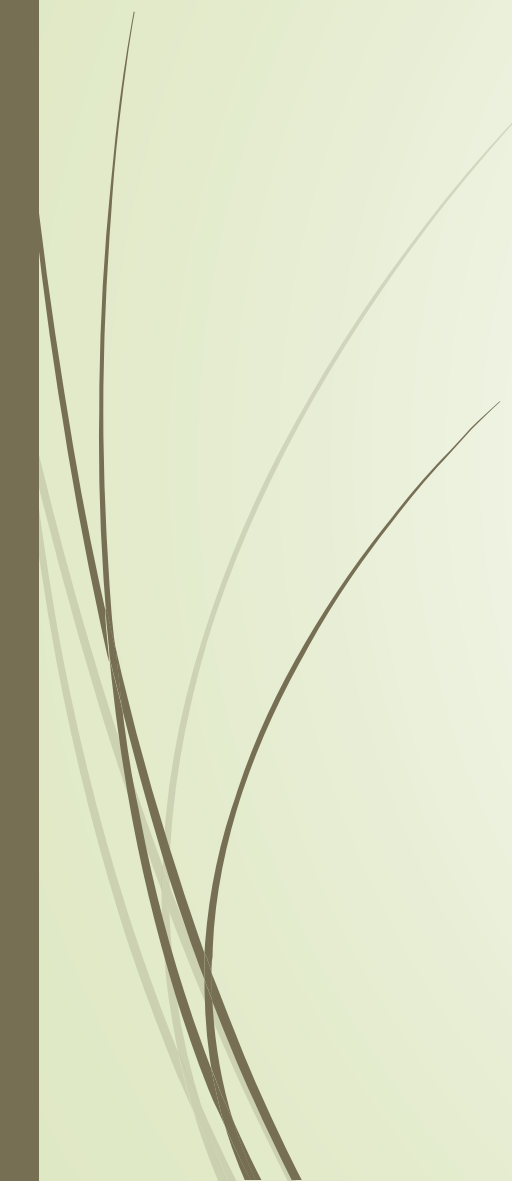
= פועל

תרגיל שיבוץ פעלים לפי שורש

בשיבוץ הפועל הנכון יש להתייחס להוראת הבניין. ➡

על כך בהמשך... ➡

הבניינים

▶ אנו מלמדים את הבניינים לא לצורך זיהויים בבחינה, אלא לשם המרה מפעיל לסביל ולהיפך, וכן לשם שיבוץ פועל במשפט.

הוראות הבניינים

זוגות פעיל סביל

פעיל - סביל

פעל נפעל

הפעיל הופעל

פיעל פועל

התפעל = חוזר (לפעמים בהוראות אחרות כמו פעיל או סביל).

➤ **הפעיל ופיעל** הם בניינים גורמים, ואם אנו צריכים למצוא בניין חוזר נשתמש ב**התפעל**.

סביל פעיל

➤ כדי להפוך מפעיל לסביל ולהיפך, יש להשתמש תמיד בזוגות הבניינים.

➤ פעל-נפעל

➤ הפעיל-הופעל

➤ פיעל-פועל

➤ כפי שנאמר כבר בניין **התפעל** הוא בניין "חוזר" במקרים רבים.

זכרו, **סביל ופעיל** הם רק שתי פרספקטיבות,
זוויות מבט של אותה פעולה בדיוק.

בדרמה שלפנינו האישה היא הפעילה והתפוח הוא
סובל הפעולה-הסביל.

הזרקור על פעיל- המשפט פעיל

- ▶ אם המשפט מתאר את מה שקורה כך שהאובייקט ה**פעיל** הוא השחקן הראשי בדרמה, כלומר הזרקור מופנה אל האובייקט הפעיל, (ה-**פעיל** הוא נושא המשפט), הפועל יהיה פועל מבניין פעיל: פעל, הפעיל, פיעל.
- ▶ במקרה שלפנינו:

רותי אוכלת תפוח.

בדרמה שלפנינו האישה היא הפעילה והתפוח
המסכן הוא סובל הפעולה-הסביל.

הזרקור על סביל- המשפט סביל

אם המשפט מתאר את מה שקורה כך שהאובייקט ה**סביל** הוא השחקן הראשי בדרמה, כלומר הזרקור מופנה אל האובייקט הסביל, (ה-**סביל** הוא נושא המשפט), הפועל יהיה פועל מבניין סביל: נפעל, הופעל, פועל.

במקרה שלפנינו:

התפוח נאכל ע"י רותי.

הגורם והחוזר

➤ בניין גורם - מישהו עושה משהו למישהו אחר.

➤ בניין חוזר - מישהו עושה משהו לעצמו.

זכרו **ש-הַפְּעִיל ו-פִּיעַל** הם בניינים גורמים, ואם אנו צריכים למצוא בניין חוזר נשתמש ב**התפעל**.

➡ למשל: בזמן האחרון **שיפרתי** את הציון שלי באנגלית, אני מרגיש שגם במתמטיקה

השתפר הוא פועל חוזר, ובן זוגו הגורם הוא שיפר, לכן הפועל המתאים פה הוא **השתפרתי**.

כך אפשר לראות גם את הזוגות הבאים:

קירב והתקרב, הרחיק והתרחק, קידם התקדם, פיזר התפזר, גלגל התגלגל ועוד ...

מה עושים כשרואים "את" לפני הפועל?

➤ כאשר מופיעה מילת היחס "**את**" הבניין חייב להיות או פעל או הפעיל או פיעל (ולא יכול להיות התפעל, נפעל, פועל או הופעל).

➤ זכרו שהבניינים **הופעל**, **פועל**, וחלק גדול מ**נפעל** הם פעלים סבילים, ולכן לא יכולה לבוא מילת יחס 'את' (שמתקיימת רק כהשלמת פעלים פעילים).

התפעל ברובו הוא בניין "חוזר" (=מישהו עשה משהו לעצמו), ולכן לא תבוא אחריו "את".

וכעת למספר הגדרות...

► בבחינת הבגרות בתרגילי הפועל עליכם לשבץ **פועל, שם פועל או שם פעולה** בהתאם לשורש מבוקש.

נגדיר את המושגים הדקדוקיים הללו.

פועל

➡ מילה המציינת פעולה או מצב, ויש לה נטיית זמן וגוף.

למשל: לומד, למדתי, אלמד, ילמדו, תכתבי, צילמו

שם פועל

צורה פועלית הפותחת באות ל'.... , אפשר להוסיף לפניו את המילה "רוצה".

למשל: ללמוד להתקבל, לצלם

שם פעולה

- סוג של שם עצם המציין את הפעולה של הפועל
- למשל: פעולת ה... למידה, הבנה, קפיצה, טיסה, צילום, התנגדות...
- **סממניו של שם הפעולה כסממני שם העצם: ה"א הידיעה ו"של, שלי שלך..."**

איך יודעים שהמילה שיש לשבץ היא **שם או פועל או**
שם פועל?

שיבוץ שם (עצם/פעולה)

היכן משבצים שם?

1. אם רואים "של" אחרי מילה החסרה, היא שם עצם/שם פעולה.
_____ של...

2. אם רואים ה"א הידיעה-בתחילת המילה החסרה, היא שם עצם/שם פעולה (או שם תואר – בבחינת הבגרות אין צורך לשבץ שם תואר).
_____ ה

3. כשיש יש מילת יחס (ברוסית-פרדלוג) כמו את...ל...אצל...על...אל...
וכו' (בדרך כלל), צריך לכתוב אחרי מילת היחס שם פעולה/שם עצם.
_____ את/ל/אצל/על/אל

שיבוץ שם פועל

היכן משבצים שם פועל?

- 1. אם הפועל מופיע כפועל שני בלי ו"ו החיבור. למשל: **רציתי ללמוד**. הוא **הפסיק לעשן**.
המורה התחיל _____ (ס.ב.ר)
- 2. אחרי מילים מודליות (מילים שעיקרן הוא המלצה, בקשה, ביקורת, איסור, אזהרה) כמו: צריך, רוצה, חייב, מותר, אסור, כדאי, טוב, עדיף, חשוב, (אי) אפשר ועוד.
למשל: **חשוב** לשתות מים, **כדאי** לישון היטב בלילה, **טוב** ללמוד
כדאי _____ (ש.ת.ה) הרבה מים.
(שימו לב שניתן להשתמש גם ב-ל... לי לך לנו...)
- 3. אחרי המילה "בבקשה" או "נא" - למשל: **בבקשה** לשבת, **נא** לפתוח את הספרים.
בבקשה _____ (י.ש.ב).

שיבוץ פועל

היכן משבצים פועל?

1. בדרך כלל אחרי שם עצם, שם פרטי או שם גוף (אני, אתה, את, הוא, היא, אנחנו, אתם/ן, הם/ן) יבוא פועל.

יוסף דיבר עם חברו.

אתם רצתם 10 ק"מ.

השרים נמנעו מהצבעה.

התלמידה _____ (ק.ש.ב.) לדברי המורה.

2. פעמים רבות אחרי הפועל יש **מילת יחס**.

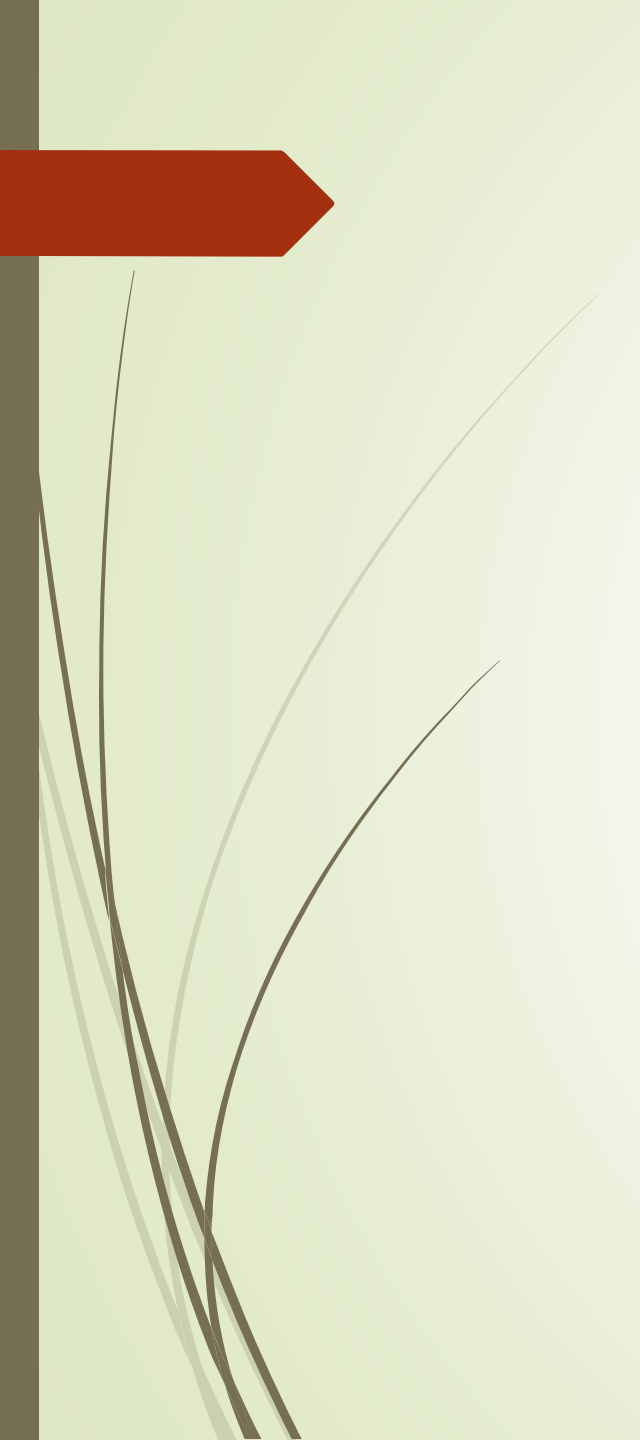
למשל: הוא **שיתף את** הוריו במקרה שקרה לו.

אנחנו **התקבלנו** ללימודים באוניברסיטה.

דבריו של הנער _____ (ש.פ.ע) **על** חברי הכיתה.

זכרו, **אחרי** מילת היחס יבוא בד"כ שם עצם /שם פעולה. למשל: **את/ב/אצל/ל** _____ **שם**

לפני מילת היחס יבוא פועל. _____ **פועל** **את/ב/אצל/ל...**

תודה על הקשבה!
עבודה מהנה ופורייה!
עינת דהן, מדריכת לשון עולים

